

Добры дзень, сябры! Я, Таццяна Старасценка, вітаю кожнага, хто далучыўся да нашай перадачы “Беларусь ад А да Я”. Сёння вы, шануюныя сябры, пазнаёміцеся з вядомым беларускім мовазнаўцам, кандыдатам філалагічных навук, дацэнтам кафедры беларускага мовазнаўства Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка Паўлам Аляксандравічам Міхайлавым.

Гучыць музыка. Чытае артыст.

На маёй дарозе ўзгоркі і ўпадзіны.

Але гэта мая дарога: яна рухаецца, яна разважае, яна размаўляе, яна ўдакладняе маю хаду.

Побач, непадалёку, -- асфальтаваныя трасы: на іх усё роўна, на іх усё пэўна, пра іх усё наперад вядома: адкуль яны і дакуль... Па іх імчацца аўтобусы і аўтамабілі, абапал іх пешаходы ўраўна крочаць, але самі трасы стаяць.

Я апускаюся ў новую ўпадзіну – і мяне алацоўвае змрок, якога няма яшчэ на зямлі,

уздымаюся на новы ўзгорак – і сустракаю яшчэ раз сонца, што ўжо на зямлі зайшло.

Гучыць музыка. Жыццёвы шлях Паўла Міхайлава распачаўся 13 кастрычніка 1950 года ў вёсцы Ушкавіца Кобрынскага раёна Брэсцкай вобласці. У сваіх бацькоў – руплівых працаўнікоў Марыі Восіпаўны і Аляксандра Агафонавіча – вучыўся любіць зямлю, быць ва ўсіх адносінах гарманічнай асобай. У малодзых класах захапляўся музыкай, пазней – футболам, хакеем і шахматамі (на іх нават мае 2-і спартыўны разрад). З дзевятага класа цікавіўся журналістыкай, друкаваўся ў раённай і абласных газетах. Бацька Аляксандр Агафонавіч марыў зрабіць з сына добрага цесляра, бо сам быў выдатным майстрам гэтай справы і навучыў Паўла будаваць хату. Аднак жыццё распарадзілася інакш. Пасля службы ў войску Павел Міхайлаў вырашыў паступаць на філалагічны факультэт Брэсцкага дзяржаўнага педагагічнага інстытута. У адным з інтэрв'ю Павел Аляксандравіч прызнаваўся.

Чытае артыст. У лета перад маім паступленнем у інстытут мы з бацькам пачалі будаваць хату. За месяц зруб паставілі, працавалі з пяці гадзін раніцы да дванаццаці гадзін ночы. Заставалася збіць франтоны ды шыфер пакласці, а я паехаў на вучобу, за іншай вышыняй. За чатыры гады будынак давялі да справы, што нават узімку падлога цёплая, і паравое ацяпленне зрабілі...

Гучыць музыка. Іншая вышыня (а можа лепей сказаць так: *новая*) была звязана з водарам роднага слова, настоенага на гуках беларускага Палесся, знітанага з чалавечай шчодрасцю і дабрыняй. Нездарма ж ад шчырага сэрца паклаліся некалі на паперу радкі.

Чытае артыст. Роднае беларускае слова, такое ласкавае і пяшчотнае, як подых цёплага летняга ветрыку ці дотык ранішняга сонечнага праменьчыка, звонкае і пералівістае, як спеў празрыстых сцюдзёных крыніц, суровае і грознае, як пошум раптоўнай летняй навальніцы...

Гучыць музыка. А ў канцы гэтага сказа – шматкроп’е. Для Паўла Міхайлава, вядомага беларускага дыялектолага, спецыяліста ў галіне лінгвагеаграфіі, анамастыкі, этналінгвістыкі, навуковай тэрміналогіі, яно азначала нястомнае даследаванне найтанчэйшых нюансаў матчынай мовы. Яшчэ студэнтам Павел захапіўся дыялекталогіяй і ўжо пасля першага курса выязджаў у дыялекталагічныя экспедыцыі разам з супрацоўнікамі Інстытута мовазнаўства, якія збіралі матэрыялы для “Тураўскага слоўніка” і “Лексічнага атласа беларускіх народных гаворак”. Падчас вучобы ў педагагічным інстытуце на станаўленне асобы Паўла Аляксандравіча паўплывалі выкладчыкі, якіх і сёння ён прыгадвае з цёплынёй і ўдзячнасцю, -- Уладзімір Калеснік, Вера Ляшук, Міхаіл Моладаў, Галіна Малажай.

Так пачынаўся ягоны шлях у навуку. Пакручасты, нялёгкі, але надзвычай цікавы. З лістапада 1975 года Павел Міхайлаў – аспірант сектара дыялекталогіі Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа АН Беларусі, а з красавіка 1976 года – малодшы навуковы супрацоўнік гэтай установы. Аспірантуру даводзілася спалучаць з працай. Дзякуючы вялікай настойлівасці і адданасці справе ўдалося сабраць матэрыял для кандыдацкай дысертацыі. Прышлося аб’ездзіць шмат вёсак і мястэчак, каб запісаць лексіку беларускіх ганчароў, а потым пасля карпатлівай і штодзённай працы ў бібліятэцы стварыць выдатную навуковую аснову. У 1981 годзе Павел Міхайлаў паспяхова абараняе кандыдацкую дысертацыю “Лексіка беларускіх ганчароў”.

Гучыць музыка. Што духоўна тады сілкавала і дае сілы цяпер Паўлу Аляксандравічу? Некалі ён прызнаўся, што ягонае самае любімае месца – бярозавы гай у роднай вёсцы Ушкавіца. Сапраўды, як у песні: “Толькі дома мне душой ажыць ад чужых, далёкіх сцежак, спеўны гай, як вясну, любіць, і аднаму яму належаць...” .

Гучыць песня (інфармацыя для гукарэжысёра: у песні, апрача прыведзеных вышэй радкоў, яшчэ ёсць такія радкі:

**Толькі дома ля сваіх бяроз
мне адчуць лагоду лета,
сонца піць, як ваду з нябёс,**

і гаркаты зямной не ведаць...) Гэта песня прагучала ў перадачы “Зямля, што нам дадзена лёсам” 24 мая 2010г.).

У эфіры перадача “Беларусь ад А да Я”, прысвечаная вядомаму беларускаму мовазнаўцу, кандыдату філалагічных навук, дацэнтву кафедры

беларускага мовазнаўства Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка Паўлу Аляксандравічу Міхайлаву.

Павел Міхайлаў – аўтар звыш 250 навуковых прац, надрукаваных у айчынных і замежных выданнях па разнастайных актуальных пытаннях сучаснай беларускай мовазнаўчай навукі. Ён з’яўляецца сааўтарам такіх буйных калектыўных прац, як “Тураўскі слоўнік”, “Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча”, “Лексічны атлас беларускіх народных гаворак”, “Мікратапанімія Беларусі”, “Лексічныя ландшафты Беларусі”, “Кароткі руска-беларускі тлумачальны слоўнік па агульнай біялогіі”, і многіх-многіх іншых. У складзе Беларускай нацыянальнай камісіі ўдзельнічаў у падрыхтоўцы буйных навуковых міжнародных праектаў – Агульнаславянскага лінгвістычнага атласа і Лінгвістычнага атласа Еўропы. Такі ўдзел стаў для Паўла Аляксандравіча выдатнай навуковай школай, дзе праз кантакты з філолагамі розных краін значна павышаўся і асабісты ўзровень.

Гучыць музыка. Павел Міхайлаў з надзвычай тонкім лінгвістычным густам даследуе тэрміналогію роднасці і сямейства ў беларускім мовазнаўстве.

Чытае артыст. Калі дзеці звяртацца да сваёй маці або гавораць пра яе паміж сабою з падкрэсленай павагай і ласкай, то ў гэтым выпадку ў беларусаў выкарыстоўваюцца словы *мама, мамка, ма, матуля*. Характэрнай адметнасцю беларусаў з’яўляецца асаблівае падкрэсліванне павагі і ласкі пры звароце да маці шляхам выкарыстання значнай колькасці памяншальна-ласкавых дэрыватаў ад вышэйпам’янутых агульных назваў. У гэтым значэнні выкарыстоўваюцца словы *мамулька, мамулечка, маманька, мамачка, мамуся, мамуська, мамухна, матулька, матулечка, матуся, матонька*. На Тураўшчыне ў ласці вельмі ласкавага звароту да дзяўчынкі, дзіцяці, а таксама пры выказванні бясконцага захаплення або жалю ўжываюцца словы *мамонька, мамуленька*. Дачку, якая падобна да маці тварам, паводзінамі ці характарам, называюць *мамуля, мамуся, мамея, мацяне*. Часам гэтыя ж словы ўжываюцца і ў дачыненні да сына, аднак у такіх выпадках яны могуць набываць адценне неадабральнасці, наяўнасці ў асобы мужчынскага полу некаторых жаночых рысаў, асаблівасцяў... Спадчынная маёмасць, якая застаецца дзецям пасля смерці маці, мае назвы *мацярызна, мацерызнiна, матырынышына*.

Гучыць музыка. Чытае артыст. Агульнаўжывальнай назвай мужчыны ў дачыненні да сваіх дзяцей у беларускіх народных гаворках, як і ў літаратурнай мове, з’яўляецца слова *бацька*. У пераважнай большасці гаворак яно стылістычна нейтральнае і шырока выкарыстоўваецца ў вуснай народнай паэзіі. Часам у традыцыйнай вуснай народнай паэзіі, асабліва калі неабходна ўсяму

кантэксту надаць гучанне важнасці і ўрачыстасці, выказаць свае павагу, жаль і ўдзячнасць самаму роднаму і блізкаму чалавеку, ужываецца слова *бацюхно*. Ва ўсходняй Магілёўшчыне яно бытуе як ветлівы зварот да роднага бацькі ці старога чалавека. У звычайным ужытку на Міншчыне форма *бацюхна* выкарыстоўваецца ў асноўным у складзе фразеалагізаваных выразаў-выклічнікаў, што, як правіла, перадаюць эмацыйны стан таго, хто гаворыць, і яго адносіны да суразмоўцы або рэакцыю абурэння, спалоху... Агульнаўжывальнай назвай спадчыннай маёмасці бацькі, якую атрымліваюць дзеці пасля яго смерці, у беларускай літаратурнай і дыялектнай мове з'яўляецца слова *бацькаўшына*. Разам з тым, яно мае і іншае значэнне. Гэта 'родны куток, радзіма, старана, дзе нарадзіўся сам і жылі бацькі'. Акрамя таго, на Міншчыне і Магілёўшчыне зафіксаваны дзеяслоў *бацькаваць*, які абазначае 'выконваць функцыі і абавязкі бацькі, замяшчаць бацьку на час яго адсутнасці'.

Другой агульнаўжывальнай назвай бацькі ў беларускай літаратурнай і дыялектнай мове выступае слова *тата*. Яно з'яўляецца сінонімам да слова *бацька* і выкарыстоўваецца звычайна роднымі дзецьмі ў гутарцы пра бацьку ці ў звароце да яго як своеасаблівая ветлівая і паважлівая форма. Як сведчаць наяўныя дыялектныя матэрыялы і шматлікія прыклады мастацкай літаратуры, слова *тата* шырока выкарыстоўваецца ў беларускай мове. І таму не зусім зразумела, чаму гэтую традыцыйную ветлівую форму звароту да бацькі тлумачальныя слоўнікі падаюць з паметай 'размоўнае'. Акрамя таго на Тураўшчыне паралельна з формай *тата* ўжываецца і яе ўсечаны варыянт *та*. Пераважна ўсходнебеларускай формай ласкальнага звароту да бацькі з'яўляюцца словы *папа*, *па*. Таксама пераважна на ўсходзе тэрыторыі Беларусі ў значэнні 'бацька' выступае слова *ацц*, якое, магчыма, павінна разглядацца ў якасці храналагічнага знягта ўплыву рускай мовы.

Гучыць музыка. Павел Міхайлаў працаваў вучоным сакратаром, потым – загадчыкам аддзела дыялекталогіі і лінгвагеаграфіі Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН Беларусі. Доўгі час узначальваў кафедру беларускага мовазнаўства Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка. Пад яго навуковым кіраўніцтвам паспяхова абаранілі кандыдацкія дысертацыі сем выкладчыкаў кафедры. Многія мовазнаўцы працуюць у навукова-даследчых тэмах кафедры, уключаных у План важнейшых навуковых даследаванняў НАН Беларусі, якімі кіруе Павел Аляксандравіч. Кіруе ўдумліва, па-навуковаму абгрунтавана.

Настаўнікі школ, гімназій і ліцэяў Беларусі добра ведаюць і выкарыстоўваюць ў штодзённай практыцы шматлікія дапаможнікі па сучаснай беларускай мове – плён актыўнай працы выкладчыкаў кафедры

на чале, безумоўна, з Паўлам Міхайлавым. Менавіта ён ўважліва чытаў кожную старонку гэтых выданняў. А падрыхтаваныя ім часткі дапаможнікаў вызначаюцца найбольшай метадычнай і лінгвістычнай дасведчанасцю.

Гучыць музыка. Для Паўла Аляксандравіча няма чужога болю, чужых пакут, чужой адзіноты. Людзі ідуць да яго не толькі як да выкладчыка, навукоўцы, але найперш – чалавека, які заўсёды дапаможа, падтрымае, супакоіць.

Чытае артыст. Антуан дэ Сент-Экзюперы сказаў: “Быць чалавекам – гэта адчуваць... што, кладучы сваю цагліну, і ты дапамагаеш будаваць свет”. І гэта трэба памятаць, як і тое, што тваёй цагліны не падыме больш ніхто. І, значыцца, ні табе, ні мне, нікому на зямлі нельга кінуць справу сваю, нельга пазбыцца адказнасці за яе...

Гучыць музыка. Павел Міхайлаў умее будаваць са сваіх цаглін утульныя дамы. І таму ён дасягнуў многіх жыццёвых вышынёў. У тым ліку навуковых, педагагічных, чалавечых. Няхай іх будзе яшчэ больш у Вас, дарагі Павел Аляксандравіч!

А наша перадача “Беларусь ад А да Я”, прысвечаная вядомаму беларускаму мовазнаўцу Паўлу Міхайлаву заганчваецца. У ёй прагучалі ўрыўкі з навуковых прац Паўла Аляксандравіча, эсэ Уладзіміра Караткевіча і версэт Алеся Разанава. Я Таццяна Старасценка, развітваюся з вамі да новых сустрэч у эфіры.